

Stanko Jambrek

Reformacija u hrvatskim zemljama u europskom kontekstu

Zagreb, Srednja Europa i Biblijski institut, 2013., 464 stranice

Potkraj prošle godine na hrvatskom se knjižnom tržištu pojavila jedna nova knjiga o reformaciji iz šesnaestog i sedamnaestog stoljeća, i to u hrvatskim zemljama. Već je samom svojom pojavom (gotovo petsto stranica, tvrdo ukoričenih, oku ugodan dizajn), ali i ambicioznim naslovom, dala naslutiti da bi se moglo raditi o značajnom intelektualnom i izdavačkom događaju. Naše (jezično i geopolitičko) područje, inače vrlo slabo upoznato sa spomenutom tematikom, upravo vapi za kvalitetnom (objektivno znanstveno argumentiranom) suvremenom literaturom te i slične tematike, tako da su očekivanja s kojima je djelu pristupio svaki zainteresirani čitatelj s pravom bila (i jesu) povelika. Je li knjiga opravdala očekivanja, i iz čijeg je, zapravo, pera ponikla?

Autor ovog voluminoznog djela je Stanko Jambrek, upućenijoj čitalačkoj publici zasigurno poznato ime. Jedan je od rijetkih hrvatskih živućih znanstvenika koji se bavi reformacijskim temama, i to tijekom čitavog svog radnog vijeka. Dovoljno je pogledati njegove osnovne biografske akademske podatke da bi se vidjelo da je riječ o autoru izuzetno upućenom u materiju. Svoj je magistarski rad iz crkvene povijesti (obranjen na Evandeoskom teološkom fakultetu u Osijeku 1997.) objavio pod naslovom Hrvatski protestantski pokret XVI. i XVII. stoljeća (Matica hrvatska, Zapešić, 1999.). Prvi doktorat iz teologije (obranjen 2001. u SAD-u, na New Covenant International University) objavio je u knjizi pod naslovom Crkve reformacijske baštine u Hrvatskoj (Bogoslovni institut, Zagreb, 2003.), dok je rezultate istraživanja sa svog drugog doktorata iz povijesti (obranjenog 2012. godine na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu) objavio upravo u knjizi kojom se bavimo. Uz spomenuto, napisao je i objavio još dvije knjige, te niz članaka iz područja povijesti, teologije i povijesti Crkve, u domaćim i stranim časopisima. Radi kao profesor crkvene povijesti i teologije na Biblijskom institutu u Zagrebu. Utemeljitelj je i glavni urednik časopisa Kairos: Evandeoski teološki časopis.

Jambrek je u Uvodu (str. 12) naznačio pet ciljeva svog istraživanja objavljenog u knjizi. Kao prvo, htio je „ukazati na tiskana i sačuvana rukopisna djela reformatora kao bogatu riznicu povijesnih, vjerskih, teoloških i kulturoloških podataka“. Kao drugo, htio je „istražiti dosad nekoristenu arhivsku građu te kritički analizirati objavljene povijesne izvore i ključna djela hrvatskih i europskih reformatora koja su imala značajan utjecaj na razvoj reformacije u hrvatskim zemljama i među iseljenim Hrvatima“. Nadalje, htio je „istražiti recepciju ideja reformacije među biskupima i svećenstvom Rimokatoličke crkve te najutjecajnijim magnatima u Hrvatsko-slavonskom Kraljevstvu“. Zatim je htio „istražiti načine posredovanja reformnog učenja gradskom i seoskom stanovništvu“ te, naposljetku, „djelovanje

protureformacije u Europi i u hrvatskim zemljama“. Drugim riječima, Jambrek je svojom knjigom htio načiniti „sintezu razvoja, tijeka i jenjavanja reformacije u hrvatskim zemljama u razdoblju od 1520-ih do 1630-ih godina“ (str. 14).

Da bi ostvario te ciljeve, autor je knjigu podijelio na pet velikih cjelina: 1) Reformacija u Europi, 2) Reformni pokret među intelektualnom elitom, 3) Recepcija reformnih ideja među političkom elitom, 4) Pučki protestantizam: načini posredovanja reformnog učenja gradskom i seoskom stanovništvu i 5) Protureformacija i katolička obnova u hrvatskim zemljama. Uz to, knjigu je obogatio važnim i korisnim priložima: 1) Pismo Mihaela Starina, 2) Fragment Starinove drame *Comoedia matrimonio sacerdotum*, 3) Deset pravila o zabranjenim knjigama, 4) Popis slika i ilustracija, 5) Kazalo imena i 6) Kazalo pojmova, kao i s osam preglednih autorskih karata u boji (1. Pregled rasprostranjenosti evanđeličke ili luteranske tradicije reformacije 1560-ih, 2. Pregled rasprostranjenosti reformirane ili kalvinske tradicije reformacije 1560-ih, 3. Pregled reformnih strujanja 1550-ih i 1560-ih na jugoistok Europe, 4. Područja reformacije, 5. Istarsko-kranjsko-hrvatsko područje reformacije, 6. Distributivna mreža i središta raspačavanja izdanja Biblijskog zavoda u Urachu od 1563. do 1564. godine, 7. Međimursko-prekmursko-ugarsko područje reformacije i 8. Baranjsko-slavonsko područje reformacije), među koje smješta odlično načinjenu (također autorsku), informacijama i ilustracijama bremenitu „lentu razdoblja reformacije“, preko dvije stranice knjige, također u boji.

U prvom dijelu knjige Jambrek najprije daje opći kontekst reformacije u Europi i opisuje reformaciju kao pokret naviještanja „čiste Božje riječi“. Potom, nakon sažetog pregleda razvoja i širenja glavnih tradicija reformacije, daje uvid u opći kontekst reformacije u hrvatskim zemljama. U drugom dijelu knjige tematizira djelovanje reformnog pokreta među intelektualnom elitom, i to prema geografskim područjima: 1) istarsko-kranjsko-hrvatsko, 2) međimursko-prekmursko-ugarsko i 3) baranjsko-slavonsko. U trećem dijelu knjige istražuje recepciju reformnih ideja među biskupima i svećenstvom Rimokatoličke crkve u hrvatskim zemljama, te među najutjecajnijim plemstvom u hrvatskim zemljama i na područjima na koja su se Hrvati iselili. U četvrtom dijelu knjige tematizira strategije i metode evangelizacije, odnosno promidžbu reformacije, zatim povijedanje Riječi Božje, poučavanje, odgoj i obrazovanje, te vrste i načine bogoslužja, bogoštovlja i obreda. U petom i ujedno posljednjem dijelu knjige obrađuje najprije protureformaciju i katoličku obnovu u europskom kontekstu, a zatim protureformaciju i katoličku obnovu u hrvatskim zemljama.

Jambrek je istraživanju pristupio temeljito, odmjereno i znalčki. Služio se mnoštvom objavljene i neobjavljene (pa i neistražene arhivske) izvorne građe, kao i relevantnom sekundarnom literaturom. Argumentacija i obrađivanje tema su mu skladno logički strukturirani, uvijek poduprti relevantnim izvorima. Za-

ključci do kojih dolazi doimaju se vrlo trijezno i objektivno, kako, uostalom, i pristoji jednoj doktorskoj disertaciji. Jezik mu je jednostavan (nipošto trivijalan!) i jasan, što djelo čini pristupačnim i širem čitateljstvu. Čak sedamdeset slika i ilustracija izvanredno pomaže vizualiziranju i memoriranju tematike kojom se tekst bavi, kao i osam preglednih karata, koje bi se zbog svoje didaktičke upotrebljivosti lako mogle jednog dana naći i kao didaktički posteri u predavaonicama teoloških i sličnih fakulteta.

Ciljevi koje si je autor zadao sasvim su korektno u knjizi realizirani. Nakon pažljivog čitanja djela moramo se složiti s recenzenticama knjige da je Jambrek uistinu uspio načiniti vrlo kvalitetan i toliko potreban „moderni sintetski pregled reformacijskoga pokreta u hrvatskim zemljama“ visokog znanstveno-istraživačkog i didaktičkog dosega (Zrinka Blažević), donoseći „niz novih spoznaja i interpretacija, prezentirajući ih iz socio-historijske, ali i teološke perspektive“ (Nataša Štefanec), što je kao povjesničar i teolog bio itekako kadar učiniti.

Riječ je, dakle, o iznimnom djelu koje će svakako postati standardno za sadašnje i buduće istraživače ove i srodne tematike, a bit će ga i teško nadmašiti. Ne preostaje nam drugo nego čestitati autoru na postignutome, a knjigu od srca preporučiti zainteresiranom čitateljstvu.

Tomislav Vidaković